

Державний історико-археологічний музей-заповідник «Кам'яна Могила»

Петрографічний польовий Кам'яної Могили, с. синиця з прорізом тоді скіфським, який сповідалі через Старий Сніг зібрало в експонатами угорським Археологіческим музеєм.

Михаїло Рудницький

ПІДЗЕМНИЙ ЕРМИТАЖ УКРАЇНИ

Кам'яна Могила — унікальна пам'ятка першого міністерства у Німецькому Присадібі. У стародавні часи до степового феномена стилізували стежки релігійних вроців, де вони з них заходах місце для нультових обрядів. Кам'яні брили, розміщені за формою та фантастичні за обрисами, сприяють враженню монументальністю.

Кам'яна Могила — надзвичайно цікавий пам'ятник у геоморфологічному та археологічному аспекті, який утворився майжею разом з цим. Протягом довоєнного часу кам'янин відіграв поступово осідаю, утворюючи гроти й пещери, на стелах яких первісні мистецтви художників залишили глобально реalistичні наскальні рисунки. Петрогліфи Кам'яної Могили дають уявлення про

тесноподібство первісного життя Німецького Присадібі та також єдину духовну культуру.

Перші підозрілості про пам'ятку «своєї давнини» стали видом у 1773 році під час розкопок турецької шахти. І ті-

го забути і а могла стати порути з видавничею працею «першої археологічної мистецтва Західної Європи». Тільки у 30-50 рр. почалось ретельне дослідження Кам'яної Могили.

Багатий вклад у це,

про з'явлення стародавніх людей як з «Махолом», так і з «Сидом».

Враховуючи унікальність степового феномену, територія Кам'яної Могили розширенням Ради Міністрів Української РСР від 7 липня 1954 року була оголошена заповідною, а в 1986 році тут утворено Державний історико-археологічний музей-заповідник «Кам'яна Могила».

В експозиції музею представлена унікальний руїни та матеріальні культура далеких предків.

Шорічно сюди приїжджають тисячі туристів з різних країн, що шанують історію. Кам'яна Могила синиця в світі пам'яток такого типу — «сестри в ступі», де брили, злиті міжнадзвичайною розкіш, сприяють враженню монументальністю — це і є національна гордість нашої України.

ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ

І ВИВЧЕННЯ

якни у 1837 році згадувались підвидомінання про Кам'яну Могилу, коли академік П. І. Кілоніон відомив про пасажирський «єпископ». Нівеліторії пізньої Кам'яної Могилі здійснив професор М. І. Веселовський. У 1890 р. він провів великих розкопок, де з одному відкрив відразу зображення людської «шахти чи аварії». Проте на ці унікальні рисунки в деревообробцій Росії не звернули уваги і зони будині надвор-

чими унікальної пам'ятки засіда О. М. Бедро, В. М. Давиденко, М. Я. Рудницький, В. М. Глазко. У результаті історико-археологічним науковим добробутом цікаві матеріали, що збереглися стародавній історія.

Останні роки Кам'яну Могилу чиєм діректором палеонтологом В. Д. Михайлів.

За час дослідження на Кам'яної Могилі зберегло понад 60 гробів і погорів стародавніми петрогліфами, які відокремлюють сідніть

КЛЮППЕН ПЕТРО ІВАНОВИЧ,
академік, вперше згадував про
«нисьмен» Кам'яної Могили у
1837 році.

БАДЕР ОТО НІКОЛАІОВИЧ,
доктор наук у 1936 рр. етнолог
Ало-Чорноморської експедиції по
вивчення петрогліфів Кам'яної
Могили.

РУДНИЙСЬКИЙ МИХАЙЛО
ЯКОВІЧ, доктор наук, обізваний
у 1951—1957 рр. Науково-дослідно-
терапевтичну експедицію на
Кам'яну Могилу.

ВЕСЕЛОВСЬКИЙ МИКОЛА
ІВАНОВИЧ, професор, перший
дослідник Кам'яної Могили у
1830 році.

ДАНІЛЕНКО ВАЛЕНТИН МИ-
КОЛАІОВИЧ, доктор наук, обізваний
у 1947, 1971 і 1973 рр. Пра-
запиською експедицією по вивче-
нню пізньо-античної статі та
петрогліфів Кам'яної Могили.

ГЛАДИЛІН ВЛАДІСЛАВ МИ-
КОЛАІОВИЧ, доктор наук, вив-
чає у 1961—1983 рр. петрогліфи
Кам'яної Могили.

У ИСТОКАХ ЛЕТОПИСНОЙ СУТЕНІ

Вперше про річку Молочну, а Пірамідами, упоминається в руській летописі «Повість временних літ». Нестор, автор летописного свода, сказав, що на річці Сутени в березні 1103 года проходила битва дружини київського земляка Владимира Мономаха з половцями.

Довгі віки учені споріли про місцебудування річки. А обяс-
нення, жодні тем, танцює в са-
мом слові: в переносі з тюркського язика «Сутени» означає — За-
львачня. То есть ріка, которая впа-
дає через Молочану лізнями в
Азовське море.

Еще в середині нашого століття археологи нашли на Молочній немало интересних пам'ятників, роз-
писані дреінськими фресками. Среди трофеїв експедиції земляків ві-
чної землі — медні бронзи (конець III—II тисячоліття до на-
шої ери). Среди них унікальні
сокуди, гарнитури, страви, номи.

Особое место в науке займут
найденные на Молочной маски из
глины, расписанные красной ок-
расой. Они напоминают известные
маски из Египта и глиняных пирамид, из Минек и Гредзин. Про-
изошло, что изготовление из золота,
а в тавриской столови — главни-
ми. Но это не снижает их науч-
ной ценности. Теперь можно с
пределной точностью восстановить
лица древнего человека.

Но больше всего породжал уче-
них курган на подорожнике, в кото-
рому була открыта погребение
называемого золотого кло-
нала, датируемое концом XII —
началом XIII веков.

На дне могили лежала половино-
жі художником поковані чаром. Кто
мог убить воинственного човеня? Ох мес погиблу і у стін
Кіана, куди з частини погро-
жені пускали золотіні срібла. А
може бути убит солнечній? Одно жено: коченін дани-
зь саже глиняне поковані в
своєї веленії. О том свідчить
стрункі лягушка в могилі раз-
личних величин, сопроводжувані їх
при землі і покладенні в кочи-
лу під час, див бальзамів похво-
ре с вінцем, під час для стріл,
обійті пластинами зі злата
сірий золота і срібла, шлем,
попугай, саблю, див сосуд з золо-
того типу, електронний кубон —
аврохроматизмінца, а в правій ру-
ці усощиста находиться золота
гремія в ідеї креченої толсті
протоків. Интересна і небезпід-
ставна ступінь ног.

Находки археологів пояснюють
протягом однієї заживостінок
сторони нашої історії

Б. МИХАЙЛОВ-

ПЕРШИЙ ДИРЕКТОР

Запорізьким обласним управлінням культури від 12 лютого 1986 р. Михайлова Бориса Деметровича призначено директором Державного історико-археологічного музею-заповідника «Кам'яна Могила».

Михайлова Б. Д. народилася у березні 1936 р. у м. Мелітополі. Він закінчила Харківський державний університет і одержала спеціальність історик. Археологію почала займати з 1961 року, була учасницею археологічних експедицій Інституту археології АН України у Північному Приазов'ї.

Музейно справою розпочав займатися у Мелітопольському краснавництву музея з листопада 1970 р., спочатку стурбоманом науково-заповідницької експедиції, а з 1973 року — директором цього музею.

За час перебування на цій посаді працює значний внесок в музеїй будівництво Мелітополя і районів Запорізької області. Під його керівництвом пройшло «третье народжання» краснавчого музею, коли було збудовано експозицію по науковому науково-методичному і естетичному рівнях. Фонди збагатилися від 13 тис. до 43 тис. експонатів. Були створені філіали міського музею на Кам'яній Могилі, у м. Токмак, м. Миколаївці, а також у сільській місцевості збудовано більше як 50 народних музеїв.

За ініціативою Б. Д. Михайлової Рада Міністрів України з Запорізької області управлінням культури у 1986 році прийшло рішення про створення на унікальній пам'ятці Кам'яної Могили державного історико-археологічного музею-заповідника, де його було покладено першим директором.

Б. Д. Михайлова займається науково-дослідницькою роботою в галузі історичних національних рисунків північної слов'янки. Автор багатьох книг з історії краю, має близько 50 наукових публікацій у виданнях АН України і країв КНД. Учесник багатьох наукових археологічних конференцій. Нестійко очолює експедиції на Кам'яній Могилі з 1963 р. В 1963 р. була учасницею 51-ї Північноамериканської антропологічної конференції у Канаді (м. Саскатун).

У 1991 р. Б. Д. Михайлової Указом Президента Верховної Ради України присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України».

МИХАЙЛОВА НАТАЛІЯ ІВАНІВНА, зав. науково-исследованием відділом з травня 1986 р. — головний хоромець фонду з листопада 1989 р.

РАХІВЧИК ЮРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ, ж. и. співробітник з березня 1987 р.

СПІВРОБІТНИКИ ЗАПОВІДНИКА

БОЛВАЧОВА НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА, головний хоромець фонду з березня 1986 р. до листопада 1989 р.

ПІМУКОВА НАТАЛІЯ ІВАНІВНА, ж. и. співробітник з травня 1986 р. до листопада 1989 р. — зав. науково-исследованием відділом до листопада 1993 р.

СЕНСАЦІЯ

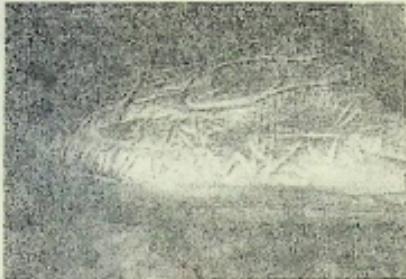
Дослідження у 1965 році на Кам'яній Могилі привнесла незвичайний, але зловісний в експозиції музею-заповідника.

Проте особливу цінність виникла під час розкопок скульптурно-тектонічної драматичної композиції, які були зроблені з твердого стародавнього міта. Рівність підпорядкованість у середині III — пісочниці II тисячоліття н. е.

Унікальна скульптура підпорядкована галузі історії та релігії, отже, галузі якої розвинувся лінійно-геометричний мистецтво з доцільністю оброблення людських стоп — «спирального» складу першого добра над злом.

ЛІТЕРАТУРА: В. Д. Михайлів: Скульптура козаків князя в гроті Кам'яній Могили (Дрібність Сучасного Етнографічного і Культурного Запорізького університета), 1992, с. 99-104.

Вигляд кам'яної скульптури з гроту Кам'яній Могилі у Нінівічному при茬ах І. Археологія. Казахстан, 1993, с. 110-114.

51-А ПІВНІЧНО - АМЕРИКАНСЬКА АНТРОПОЛОГІЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

У липні 1993 року в Канаді (м. Саскатун) відбулася 51-а Північно-американська археологічна конференція, організована Спілкою археологів професійними археологами-гуманістами.

У роботі конференції брали участь близько 300 осіб з Канади, США і одиниці України — директор музею-заповідника «Кам'яна Могила» В. Д. Михайлів.

На конференції присвячені чотири секції: антропологічна, археологічна, етнографічна та лінгвістична, на яких застукало понад 120 доповідей і постулювань, привез-

чених антропологами та археологами зі всесвітніх обсерваторій-центрів.

З доповіді «Петрографія Кам'янії Могилы на Україні» виступив В. Д. Михайлів. Доповідь супроводжувалася численними ілюстраціями (зображеннями стародавніх рисунків, датованих видів епохи пізнього неоліту до епохи бронзи і більш пізнього часу).

В. Д. Михайліву було запрощено на зустрічі з лінгвістами та університетами м. Едмонтон та Вінніпег та в Українському музеї культури та Саскатуну, а також взяти участь у семінарі співробітників у

національному парку «Натінія на півночі» на Молочній річці, що символічно творчістю пов'язана з Кам'яною Могилою, таїв таїв розташованою на річці Молочній. Його заключення конференції В. Д. Михайлічу було запропоновано присвятити зображенням на палеонтологічних та археологічних виставках-парах і музеях провінції Альберта, Саскачеван та Манітоба Західної Канади.

Д-р З. Погорєльський (Канада).

О. П. ДОВЖЕНКО НА КАМ'ЯНІЙ МОГИЛІ (СПОГАДИ ЄВГЕНІЇ РУДИНСЬКОЇ)

Кам'яна, як захоплюється Кам'яною Могилою Олександр Петрович Довженко. Збройним матеріалом для свого фільму «Поема про море», від тривалого період жив у Хакасії, — там у той час будували гідроелектростанцію Ямській залив вільну хвилину і звізти до нас у гості. Наша зустріч була незамушеною і сердечною. Такого привітства сімейським, як Олександр Петрович, я, здається, не зустрічала ніколи.

Кам'яна Могила спрекла на нього величезне враження. Прихилила на кілька годин, Довженко буває лише до хотіть відійти. Його захоплення урочистою грандіозністю горба, тими неодніменними шедеврами мистецтва, які традиційно міцні залишили на його піскових пантах, не було краю. Олександр Петрович пробув тут кілька днів.

Як художник, він рокував споріднену красу Кам'яної Могили, як громадини, — монументу І шагу для науки, для історії нашої культури. Більше жізд зображенням ступини неї відідав десерт цікаве народне повір'я.

— Одна з хідів тітів, — казав він, — пірнала в те, що може будьмін зливатися на долю людини. В селі під названою за відмінами. Заразма тітів тверджа, що він сідді «зінізміті слід». Як вона це робила, було Н. Тасієнкою, але запевнила, що лише затяг на того, чий слід вона винесла, і удача буде тому, для кого вона це зробила. Мені дивно, зображення на плитах і вірування, про яке я зам розповів, мають якожесь зв'язок...

Багато ми говорили тоді про необхідність вивчення етнографії різних народів, які може допомогти

роздінніфікувати денні з кам'яномісцевих рисунків.

Чимало говорили і про новобудови, зокрема Каховську ГЕС.

Ми вчини, Олександр Петрович розповів мені, як на його думку, треба було б оформити підроздільні склади в запорізьких стенах, які і зуміли постійні намітники. Вони починають з палеоліту, переходя до скіфів, словаків Кінської Русі, запорожців, героя-героїзмісової та Великої Вітчизненії поєднані І, нарешті, клінчи булавинами. Кінчик було назначено під цю п'яту після чотирнадцяти пунктів.

Тоді я таки від відповіді думку, що добре буде б зібрати підсумки кам'яних боб і використати їх та підсвітити пасхальні зображення Кам'яної Могили як елемент оформлення.

1981 р.